

## ارزیابی فعالیت‌های گردشگری در شهرستان انزلی و ارائه راهبردهای بهینه در راستای برنامه‌ریزی گردشگری پایدار منطقه با استفاده از ANP و SWOT

سیده سمیه عظیمی گهراز\* - کارشناس ارشد برنامه‌ریزی و مدیریت محیط زیست، دانشگاه تهران  
ایرج تیموری - دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز، پردیس ارس

دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۸/۲۶ پذیرش مقاله: ۱۳۹۴/۲/۳۰

### چکیده

فعالیت گردشگری، چنانچه به‌طور مطلوب طرح‌ریزی شده باشد، می‌تواند ضمن حفاظت و مدیریت بهینه طبیعت، منافع‌های اضافی نیز برای جوامع بومی و اقتصاد محلی به همراه داشته باشد. در غیر این صورت، چنانچه توسعه آن همراه سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی منطبق بر نگرش زیست‌محیطی و با تأکید بر توسعه پایدار نباشد، به‌طور حتم، تأثیرات منفی زیادی بر محیط زیست خواهد گذاشت. در این تحقیق، در ابتدا به ارزیابی فعالیت‌های گردشگری شهرستان بندر انزلی با استفاده از SWOT می‌پردازیم و سپس با تلفیق آن با روش ANP راهبردهای بهینه‌ای در راستای گردشگری پایدار در شهرستان بندر انزلی ارائه می‌شود. تحقیق حاضر از نوع کاربردی با روش توصیفی و تحلیلی است. آمار و اطلاعات لازم برای تجزیه و تحلیل از منابع کتابخانه‌ای و پیمایش به‌دست آمد. حجم نمونه از طریق فرمول کوکران و به تعداد ۲۰۰ نفر مشخص شد و روش نمونه‌گیری تصادفی ساده بود. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که تلفیق روش ANP و SWOT فرایند برنامه‌ریزی را کاملاً مشارکتی و منطبق با خواست مردم و جوامع محلی می‌کند. همچنین، نتایج به‌دست‌آمده از تجزیه و تحلیل ماتریس SWOT نشان می‌دهد که بهترین راهبرد برای توسعه پایدار گردشگری در شهرستان بندر انزلی استفاده از راهبرد تهاجمی است.

کلیدواژگان: ارزیابی فعالیت‌های گردشگری، شهرستان بندر انزلی، گردشگری پایدار، ANP، SWOT.

## مقدمه

امروزه، گردشگری بهترین وسیله برای شناخت جهان، دوستی ملل، نزدیکی فرهنگ‌ها و تمدن‌ها، اقتصاد سالم، استفاده بهینه از طبیعت و محیط زیست است (ترابی ۱۳۸۴: ۲۵). فعالیت گردشگری، که به طور مطلوب طرح‌ریزی شده باشد، می‌تواند در ضمن حفاظت و مدیریت بهینه طبیعت، منافع‌های اضافی برای جوامع بومی و اقتصاد محلی به همراه داشته باشد (Abdul Salam et al, 2000: 56)، در غیر این صورت، چنانچه توسعه آن با سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی منطبق بر نگرش زیست‌محیطی و با تأکید بر توسعه پایدار همراه نباشد، به طور حتم موجب بروز تأثیرات منفی زیادی بر محیط زیست خواهد شد (جعفرزاده و نبی‌زاده ۱۳۷۶: ۱۵). گردشگری به منزله یکی از علوم پرجاذبه و در عین حال پرمفعت وابسته به منابع طبیعی و محیط زیست تلقی می‌شود که به مثابه ابزاری برای افزایش درآمد ملی کشورهای کمتر توسعه یافته فعالیت می‌کند که به شدت مورد توجه قرار گرفته است (امانی ۱۳۸۳: ۸).

شهرستان بندر انزلی به دلیل برخورداری از سواحل زیبای کناره دریای خزر در شمال شهر و جاذبه‌های طبیعی و مناظر و چشم‌اندازهای مفرح در بخش جنوبی شهر، یعنی تالاب انزلی، به یکی از قطب‌های مهم جذب گردشگر در استان گیلان تبدیل شده است؛ به طوری که حتی نقش گردشگری این شهر در مقیاس ملی قابل توجه است. امروزه، فعالیت گردشگری یکی از منابع عمده درآمد شهرستان بندر انزلی به شمار می‌رود که در دهه‌های آینده مسلماً بیش از پیش به رشد خود ادامه خواهد داد. این رشد بالقوه، هوشیاری بیشتری را در بهره‌مندی از محیط زیست، به مثابه پایگاه اصلی فعالیت گردشگری این شهر طلب می‌کند. پیامدهای نامطلوب گردشگری بر محیط زیست اگر به صورت جدی مهار نشوند، به بروز مشکلات جدی می‌انجامد که این امر از طریق برنامه‌ریزی گردشگری پایدار تحقق می‌یابد (سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان گیلان ۱۳۸۷: ۹۷).

بنابراین، پژوهش حاضر، با توجه به هدف برنامه‌ریزی صحیح جهت اجرای گردشگری توأم با ملاحظات زیست‌محیطی، شناخت وضعیت کلی گردشگری و مؤلفه‌های تأثیرگذار آن بر منطقه مطالعه شده، استفاده از منابع و امکانات موجود و بالقوه به منظور توسعه گردشگری پایدار در شهر انزلی است تا نتایج آن بتواند در ارتقای گردشگری در مناطق ساحلی در چارچوب الگوی توسعه پایدار تحقق یابد. در این زمینه، این پژوهش به دنبال پاسخ‌گویی به دو پرسش اساسی ذیل است:

- تأثیرات زیست‌محیطی گردشگری بر شهرستان بندر انزلی چیست؟
- چه راهکارهایی برای توسعه پایدار گردشگری در شهرستان بندر انزلی مناسب‌اند؟
- اهدافی که پژوهش حاضر به دنبال آن بوده است، به طور خلاصه، عبارت‌اند از:
- ارائه الگویی مناسب برای توسعه پایدار گردشگری شهرستان انزلی؛
- شناخت عوامل و زمینه‌های قوت و ضعف، فرصت و تهدید مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری شهرستان انزلی؛
- شناخت مسائل و مشکلات خسارت‌بار زیست‌محیطی (ناشی از فعالیت‌های گردشگری) که ایجاد شده یا احتمال وقوع آن‌ها وجود دارد؛
- برنامه‌ریزی برای بهینه‌کردن امکانات گردشگری با تکیه بر آرای مردم محلی، کارشناسان، مسئولان، و گردشگران؛
- ارائه راهکار برای مدیریت بهینه گردشگری در منطقه مورد نظر و انتخاب راهبردهای مهم.

## مبانی نظری

تاکنون آشکار شده است که توسعه بدون برنامه‌ریزی میسر نخواهد بود و هر قدر برنامه‌ریزی بیشتر بر واقعیت‌ها عینی و توان‌های بالقوه و طبیعی مبتنی باشد، حصول به اهداف از پیش تعیین شده امکان‌پذیرتر می‌شود. در این بین، توسعه گردشگری پایدار نیز از این امر مستثنا نیست. گسترش گردشگری باعث افزایش فشار بر محیط زیست با تأثیرات منفی می‌شود. مگر اینکه اقدامات مناسب از سوی دولت‌ها و بخش خصوصی به کار گرفته شود تا گردشگری به‌منزله یک نیروی مثبت در حفاظت از محیط زیست مورد استفاده قرار گیرد. بسیاری از دولت‌ها متوجه شده‌اند که گردشگری و محیط زیست به‌طور جدانشدنی به یکدیگر مرتبط‌اند و اینکه گردشگری برای جلوگیری از مشکلات آلودگی هوا، آب، سروصدا و آلودگی بصری و آسیب‌های زیست‌محیطی که از سوی برخی مناطق گردشگری تجربه شده‌اند باید به دقت برنامه‌ریزی شود. این نیز به رسمیت شناخته شده است که برنامه‌ریزی گردشگری نه‌تنها برای اهداف علمی و حفاظت از محیط زیست به نفع ساکنان لازم است، بلکه برای حفظ سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت در زیرساخت‌ها و جاذبه‌های گردشگری، امکانات، خدمات، و برنامه‌های بازاریابی لازم است. تغییر شکل پارادایم سنتی گردشگری، با توجه به عوامل تغییر، یعنی تأثیرات منفی گردشگری صورت گرفت و با پارادایم جدیدی که یک کل (گشتالت) جدید را ایجاد می‌کرد جایگزین شد که به تدریج عقیده توسعه پایدار گردشگری به وسیله بسیاری از کشورها و جوامع پذیرفته شده است (WTO 2011).

مطابق بررسی‌های صورت‌گرفته در مورد تلفیق تکنیک ANP با آنالیز SWOT در زمینه گردشگری، تحقیق قابل دسترسی به چشم نخورد و فقط در تحقیق و پژوهش حاضر برنامه‌ریزی گردشگری با رویکرد محیط زیستی به همراه مدل ANP انجام شده است که همه این موارد به صورت هم‌زمان بررسی شده‌اند. در ادامه، به برخی از پژوهش‌هایی که در زمینه توسعه گردشگری پایدار و ارزیابی تأثیرات زیست‌محیطی صورت گرفته‌اند اشاره می‌شود.

- ترابی (۱۳۸۴) در طرح مربوط به «برنامه‌ریزی توسعه گردشگری در منطقه حفاظت‌شده اشترانکوه» از مدل اکولوژیک مخدوم و روش AHP برای اولویت‌بندی مناطق تعیین‌شده برای گردشگری استفاده کرد. وی منطقه مطالعه‌شده را برای توسعه گردشگری به دلیل حساسیت‌های محیطی مناسب ندانست و پیشنهاد کرد در وهله اول سعی شود شرایط در وضعیت فعلی حفظ شود و پس از آن با اعمال طرح‌های اصلاحی و تقویت منطقه به توسعه برنامه گردشگری اقدام شود.

- اردکانی (۱۳۸۴) در پژوهش «تهیه و تدوین برنامه گردشگری پایدار در خلیج چابهار، براساس تدوین معیارهای زیست‌محیطی» برای تهیه و تدوین برنامه گردشگری استانداردهایی برای معیارهای مختلف از طریق روش دلفی تدوین کرد و سپس با استفاده از روش ارزیابی چندمتغیره مکانی، مناطق مناسب تفرجی را پهنه‌بندی کرد. او در تحقیق خود توانست ۱۷ زون تفرج گسترده و ۱۳ زون تفرج متمرکز را مکان‌یابی کند. از بین زون‌های تفرج گسترده، که فعالیت‌های تفرجی مربوط به آن‌ها به توسعه فیزیکی نیازی ندارد، چهار زون در اولویت قرار گرفت و از بین زون‌های مناسب برای تفرج متمرکز، با توجه به لزوم توسعه برای انجام‌دادن فعالیت‌های گردشگری، شش زون در اولویت نخست جای گرفت.

- بیژن رحمانی و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهش «امکان‌سنجی توسعه پایدار گردشگری در شهر ملایر با هدف شناخت عوامل و زمینه‌های قدرت، ضعف، فرصت و تهدید مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری شهر و تبیین الگوی مناسب جهت توسعه پایدار گردشگری شهری ملایر» از مدل swot استفاده کرده است. آن‌ها پس از جمع‌آوری

اطلاعات با استفاده از مدل SWOT سعی کرده‌اند به بهترین راهبردهای توسعه محدود مطالعه شده دست یابند. درحقیقت، از این روش به‌منزله ابزاری جهت شناسایی مسائل استراتژیک و ارائه راهبردها و استراتژی‌های مناسب استفاده شده است.

– کیم<sup>۱</sup> (۲۰۰۲) در پژوهش «تأثیرات گردشگری بر روی کیفیت زندگی ساکنان محلی» به مرور ادبیات مربوط به تأثیرات متنوع گردشگری در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، و محیطی و تعریف مفهوم کیفیت زندگی<sup>۲</sup> می‌پردازد.

– از دیگر تحقیقات در زمینه گردشگری پایدار می‌توان به کار کالتون<sup>۳</sup> در سال ۲۰۰۰ اشاره کرد؛ وی با تحقیقی تحت عنوان «جست‌وجو برای گردشگری پایدار در کوهستان‌های کاریبو»<sup>۴</sup> توانست ضمن بررسی ادبیات مربوط به گردشگری پایدار و برخی از ابزارهای مربوطه، مجموعه نسبتاً کاملی از گردشگری پایدار همراه با یک نمونه مطالعاتی ارائه دهد. کالتون ضمن بررسی تاریخچه و مفهوم گردشگری پایدار، تئوری‌های گردشگری، منافع و هزینه‌های گردشگری، اهمیت نگرش جامعه محلی، گردشگری جایگزین، و... را بررسی کرد. وی در ادامه تحقیقش با انجام‌دادن مطالعه‌ای میدانی از روش‌های مشارکتی جهت بررسی تأثیرات گردشگری و ارزیابی آن بهره گرفت. نتیجه تحقیق کالتون معرفی شاخص‌های پایداری گردشگری و تأکید بر روش‌های مشارکتی در تحقیقات مربوطه است.

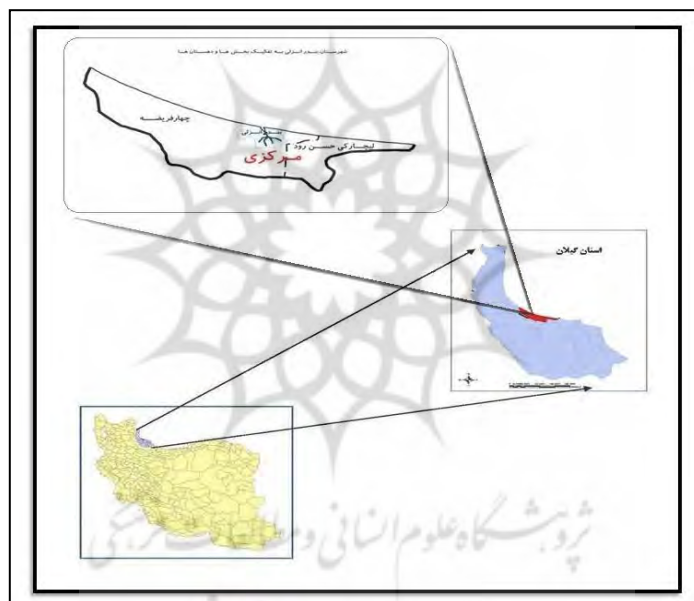
### روش‌شناسی پژوهش

با عنایت به اینکه ماهیت تحقیق از نوع کاربردی است، از روش‌های توصیفی و تحلیلی به صورت توأم استفاده شده است. اطلاعات مورد نیاز در این پژوهش به کمک مطالعات کتابخانه‌ای و آمارها و نقشه‌های مورد نیاز از طریق مراجعه به سازمان‌ها و اداره‌ها و داده‌های مرکز آمار ایران گردآوری شده‌اند. همچنین، از اطلاعات به‌دست‌آمده از روش میدانی و ابزار پرسش‌نامه و مصاحبه در تجزیه و تحلیل و ارائه راهکارها بهره گرفته شده است. جامعه آماری این پژوهش شامل ساکنان شهرستان انزلی و گردشگران است. حجم نمونه با استفاده از روش کوکران<sup>۴</sup> به تعداد ۲۰۰ عدد برآورد شد. نمونه‌گیری از گردشگران به روش تصادفی ساده صورت گرفت که خطای نمونه‌گیری در حدود ۲ درصد است. اطلاعات حاصل از پرسش‌نامه‌ها در نهایت در سطح آمار توصیفی و استنباطی در محیط نرم‌افزار SPSS و Excel بررسی و تجزیه و تحلیل شدند. دلیل استفاده از پرسش‌نامه در این تحقیق، شناسایی موانع و مشکلات و همچنین فرصت‌ها و تهدیدهای مرتبط با گردشگری منطقه از دید گردشگران است. به همین منظور، پس از تدوین پرسش‌نامه برای سنجش پایایی آن از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که نتیجه آن ۰/۹۴۸۵ بود و نشان می‌داد پرسش‌نامه از اعتبار کافی برای اجرا برخوردار است. نتایج حاصله از پرسش‌نامه برای استفاده در مدل SWOT استخراج و با کمک مدل ANP همه عناصر داخل آن وزنی شدند. به همین منظور، یک گروه دلفی متشکل از ۸ متخصص در زمینه گردشگری، جغرافیا، علوم اجتماعی، اقتصاد، و محیط زیست از هریک دو نفر متخصص، که عبارت بودند از استادان برجسته دانشگاهی، تشکیل شد. وظیفه گروه دلفی بررسی روابط بین عناصر و مشخص کردن رابطه هر عنصر از ماتریس با سایر عناصر است و سپس براساس تحلیل ANP راهبردهای توسعه پایدار گردشگری شهرستان انزلی استخراج شد.

1. Kim  
2. quality of life  
3. Colton  
4. Carriue

### شناخت محدوده مطالعه شده

شهرستان انزلی در شمال مرکزی استان گیلان واقع شده است که از شمال به دریای مازندران، از شرق به شهرستان رشت، از جنوب به شهرستان صومعه‌سرا، و از غرب به شهرستان رضوان‌شهر متصل می‌شود. این شهرستان فاقد مناطق مرتفع و کوهستانی است. مهم‌ترین عامل تعیین‌کننده اقلیم و شرایط زیستی آن دو پدیده طبیعی دریا و تالاب است. همین امر باعث به وجود آمدن مناطق زیستی متنوع در این شهرستان شده است. شهرستان بندر انزلی به لحاظ شرایط آب‌وهوایی و وجود چشم‌اندازهای تالاب و دریا و سایر جاذبه‌های گردشگری مکان بسیار دیدنی به لحاظ گردشگری است. اما در این منطقه، بهره‌برداری به صورت سنتی بوده است؛ بدین ترتیب که گردشگران آزادانه در هر جای منطقه اتراق و مناظر طبیعی را به سبب منظره و چشم‌انداز آن انتخاب می‌کنند. با اینکه منطقه از تعداد گردشگران مطلوب برخوردار است، به دلیل برنامه‌ریزی نادرست، بهره‌برداری از امکانات موجود به خوبی صورت نمی‌گیرد (سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان گیلان، ۱۳۸۷). شکل ۱ موقعیت شهرستان انزلی را در تقسیمات سیاسی کشوری و استانی نشان می‌دهد.



شکل ۱. موقعیت شهرستان انزلی در تقسیمات سیاسی کشوری و استانی

مأخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۸۵

### یافته‌های پژوهش

#### مرحله اول: ارائه راهکارها و سیاست‌های توسعه پایدار گردشگری در شهرستان انزلی

بدین منظور، شناخت عوامل چهارگانه SWOT در جهت رفع ضعف‌ها و تهدیدها و بهبود قوت‌ها و فرصت‌ها امری اجتناب‌ناپذیر تلقی می‌شود. بر این مبنای راهکار توسعه این نواحی با فهرست کردن مهم‌ترین نقاط قوت و فرصت‌ها به منظور: ۱. طرح استراتژی‌های تهاجمی مبتنی بر بهره‌گیری از برتری‌های رقابتی در سایر نواحی گردشگری پیرامون؛ ۲. تبیین مهم‌ترین فرصت‌های پیش رو به منظور رفع ضعف‌های درون‌ناحیه‌ای از طریق ارائه استراتژی‌های بازنگری به منظور تخصیص مجدد منابع؛ ۳. طرح مهم‌ترین قوت‌های درون‌ناحیه‌ای به منظور رفع تهدیدهای برون‌ناحیه‌ای، با تأکید بر استراتژی‌های تنوع‌بخشی در جهت رفع نیازمندی‌های شهرستان انزلی و ۴. طرح استراتژی‌های تدافعی به منظور رفع آسیب‌پذیری در این نواحی به مرحله اجرا گذاشته می‌شود، که در این قسمت به ارائه آن پرداخته شده است.

## جدول ۱. قوت‌های شهرستان بندر انزلی در راستای توسعه پایدار گردشگری

۱. وجود عناصر و جاذبه‌های باارزش گردشگری (طبیعی، فرهنگی) به منزله توانمندی‌های رونق اقتصادی در شهرستان
۲. وجود فرصت‌های شغلی، تجاری، اقتصادی در ارتباط با خدمات گردشگری
۳. وجود زیرساخت‌های لازم در راستای جذب گردشگر در سطح شهرستان به‌خصوص در سواحل
۴. دارا بودن بندر و اسکله و همچنین استقرار نیروی دریایی
۵. وجود نیروی کار کافی در راستای اشتغال در فعالیت‌های گردشگری
۶. وجود زمینه‌های مساعد فرهنگی و اجتماعی در سطح شهرستان از جمله مهمان‌پذیری، امنیت اجتماعی بالا، انگیزه بالا در راستای پیشرفت
۷. شناخته‌شدن منطقه به‌عنوان جاذبه اکوتوریسم در سطح کشور
۸. امکان دسترسی آسان و سریع به جاذبه‌های گردشگری از شهر انزلی
۹. وجود تفاهم و توجه به فعالیت‌های گردشگری در بین مسئولان شهرستان و مردم محلی

مأخذ: مطالعات میدانی نگارنده، نتایج حاصل از جدول‌های ارزیابی تأثیرات زیست‌محیطی و مصاحبه با ساکنان منطقه (۱۳۹۰)

## جدول ۲. ضعف‌های شهرستان بندر انزلی در راستای توسعه پایدار گردشگری

۱. فقدان نگاه مدیریتی علمی برای هدایت سرمایه‌ها و استفاده مناسب از آن‌ها
۲. بالا بودن بیش از حد قیمت کالاها، املاک و مؤسسات اقامتی به‌ویژه در نقاط دارای جذب گردشگر
۳. کمبود سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی و دولتی در این شهرستان
۴. معضل ترافیک ورودی و خروجی به شهر انزلی و پایین بودن امکانات حمل و نقل عمومی
۵. کمبود و نامناسب بودن تأسیسات و تجهیزات گردشگری و کمبود فضای تفریحی برنامه‌ریزی شده برای گردشگران
۶. کمبود نیروهای متخصص و آموزش‌دیده در زمینه گردشگری
۷. مهاجرت روستاییان از شهرستان‌های اطراف به شهر انزلی و ایجاد بافت اجتماعی ناهمگن و آسیب‌های اجتماعی
۸. وجود چشم‌اندازهای نامناسب و کنترل نامناسب در راستای رفع آلودگی چشم‌اندازها مانند زباله
۹. نگرش بخشی به طرح‌های گردشگری از سوی مسئولان سطح شهرستان
۱۰. فقدان آمار و اطلاعات از تعداد گردشگران و ویژگی‌های جریانات گردشگری

مأخذ: مطالعات میدانی نگارنده، نتایج حاصل از جدول‌های ارزیابی تأثیرات زیست‌محیطی و مصاحبه با ساکنان منطقه (۱۳۹۰)

## عوامل خارجی مؤثر بر گردشگری ناحیه مطالعه‌شده

براساس مطالعات انجام‌شده و بررسی وضعیت محیط پیرامون ناحیه مطالعه‌شده، مجموعه فرصت‌ها و تهدیدهای موجود و مؤثر بر این ناحیه از لحاظ گردشگری (اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، اکولوژیکی و نهادی) مورد توجه و بررسی قرار گرفته‌اند که در جدول‌های ۳ و ۴ آمده است.

## جدول ۳. فرصت‌های شهرستان بندر انزلی در راستای توسعه پایدار گردشگری

۱. وجود قطب بزرگ جمعیتی کشور در نزدیکی این نواحی و قرارگیری شهرستان در موقعیت مناسب جغرافیایی
۲. قرارگیری در مسیر مواصلاتی بین استانی و برون‌استانی
۳. نزدیکی به فرودگاه بین‌المللی رشت
۴. وجود سرمایه و منابع مالی و انسانی کافی در شهرستان‌های مجاور
۵. نزدیکی به جاذبه‌های گردشگری برون‌استانی از جمله چشمه‌های آب گرم شهرستان خلخال و سرعین
۶. وجود جاذبه‌های متنوع اقتصادی، اجتماعی، طبیعی، فرهنگی، مذهبی در شهرستان برای جلب گردشگران مانند محصولات محلی
۷. وجود سیاست‌ها و استراتژی‌های حفاظت، آماده‌سازی، و بهره‌برداری از میراث طبیعی و فرهنگی براساس برنامه‌های جدید، اصولی، کارشناسی و مدون در راستای توسعه شهرستان و استان
۸. توجه بیش از پیش سازمان‌های مرتبط با گردشگری در استان گیلان به توسعه گردشگری
۹. زمینه استفاده از امکانات مالی، اداری، فنی، و نهادهای مختلف در جهت توسعه و تجهیز گردشگاه‌های سطح استان

مأخذ: مطالعات میدانی نگارنده، نتایج حاصل از جدول‌های ارزیابی تأثیرات زیست‌محیطی و مصاحبه با ساکنان منطقه (۱۳۹۰)









آمد. پس از آن، سوپرماتریس وزن دار را به سوپرماتریس حد تبدیل کردیم. در نهایت، اولویت عناصر به وسیله سوپرماتریس حد به دست آمد.

۴. در مرحله بعد، سوپرماتریس موزون از ضرب عناصر سوپرماتریس ناموزون در ماتریس خوشه‌ای به دست می‌آید.

سپس از طریق نرمال کردن سوپرماتریس موزون، سوپرماتریس از نظر ستونی به حالت تصادفی تبدیل می‌شود. در نهایت، سوپرماتریس حد با به توان رساندن سوپرماتریس موزون تا زمانی که واگرایی صورت بگیرد، یعنی همه عناصر سوپرماتریس مشابه هم شود، به دست می‌آید.

هدف از به حد رساندن سوپرماتریس موزون این است که تأثیر نسبی درازمدت هر یک از عناصر آن در یکدیگر حاصل شود. برای واگرایی ضریب اهمیت هر یک از عناصر ماتریس موزون آن را به توان  $K$ ، یک عدد اختیاری بزرگ، می‌رسانیم تا اینکه همه عناصر سوپرماتریس برابر شوند. این کار با تکرار انجام می‌شود. در پژوهش حاضر، سوپرماتریس حد با استفاده از نرم افزار super decision به شکل جدول ۹ محاسبه شده است.

جدول ۹. سوپرماتریس حد

		o									s							
		O1	O2	O3	O4	O5	O6	O7	O8	O9	S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8
O	O1	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000900	0.000900
	O2	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.032288	0.032288
	O3	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.032288	0.032288
	O4	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.036548	0.036548
	O5	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
	O6	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.031632	0.031632
	O7	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.071101	0.071101
	O8	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
	O9	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
S	S1	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.249369	0.249369
	S2	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.134398	0.134398
	S3	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.00542	0.00542
	S4	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.001315	0.001315
	S5	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.102599	0.102599
	S6	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.009137	0.009137
	S7	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.015047	0.015047
	S8	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.031169	0.031169
	S9	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.003937	0.003937
T	T1	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.007018	0.007018
	T2	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.012822	0.012822
	T3	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.003359	0.003359
	T4	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.012811	0.012811
	T5	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.006960	0.006960
	T6	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000242	0.000242
	T7	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.001162	0.001162
	T8	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.033574	0.033574
	T9	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.003816	0.003816
W	W1	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.122460	0.122460
	W2	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.005983	0.005983
	W3	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.011745	0.011745
	W4	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
	W5	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
	W6	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.003082	0.003082
	W7	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.014780	0.014780
	W8	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
	W9	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.007919	0.007919
	W10	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000

۵. به منظور مشخص شدن هر یک از اولویت‌های عناصر SWOT، نتیجه به دست آمده از ماتریس حد ضربدر ماتریس موزون شده است و در نهایت براساس وزن به دست آمده این عناصر رتبه‌بندی شدند. در حالت عادی، برای وزن دهی ماتریس SWOT آن را با روش طیف لیکرت انجام می‌دهند که در این پژوهش از تحلیل شبکه استفاده شده است.

۶. در فرمول، W عناصر ماتریس موزون و E عناصر ماتریس حد است. اولویت‌بندی عناصر ماتریس نیز به شرح جدول ۱۰ است.

جدول ۱۰. اولویت‌بندی نهایی عناصر ماتریس SWOT

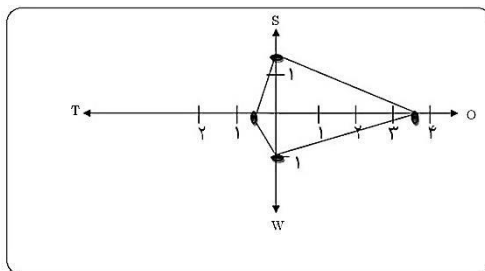
شماره اولویت	وزن نهایی	وزن داخل خوشه	نام
۱	۰/۰۸۱۶۴	۰/۷۳۷۸۶	w1
۲	۰/۱۶۶۲۴۲	۰/۴۵۵۴۶	o1
۳	۰/۰۲۲۳۸۳	۰/۴۱۰۶۳	t8
۴	۰/۰۴۷۴۰۱	۰/۳۴۷۲۵	s7
۵	۰/۰۸۹۵۹۸	۰/۲۴۵۴۷	o2
۶	۰/۰۶۸۴	۰/۱۸۷۳۹	o5
۷	۰/۰۲۳۳۶۵	۰/۱۷۸۴۹	s4
۸	۰/۰۲۱۵۲۵	۰/۱۵۷۶۹	s2
۹	۰/۰۲۱۵۲۵	۰/۱۵۷۶۹	s3
۱۰	۰/۰۰۸۵۴۸	۰/۱۵۶۸۲	t2
۱۱	۰/۰۰۸۵۴	۰/۱۵۶۶۷	t4
۱۲	۰/۰۲۱۰۸۸	۰/۱۵۴۴۹	s6
۱۳	۰/۰۰۹۸۵۳	۰/۰۸۹۰۵	w7
۱۴	۰/۰۰۴۶۷۹	۰/۰۸۵۸۴	t1
۱۵	۰/۰۰۴۶۴	۰/۰۸۵۱۲	t5
۱۶	۰/۰۰۷۸۳	۰/۰۷۰۷۷	w3
۱۷	۰/۰۲۰۷۷۹	۰/۰۵۶۹۳	o8
۱۸	۰/۰۰۵۲۷۹	۰/۰۴۷۷۱	w9
۱۹	۰/۰۰۲۵۴۴	۰/۰۴۶۶۷	t9
۲۰	۰/۰۰۲۲۳۹	۰/۰۴۱۰۸	t3
۲۱	۰/۰۰۳۹۸۸	۰/۰۳۶۰۴	w2
۲۲	۰/۰۱۰۰۳۱	۰/۰۲۷۴۸	o7
۲۳	۰/۰۰۲۰۵۴	۰/۰۱۸۵۶	w6
۲۴	۰/۰۰۶۰۹۱	۰/۰۱۶۶۹	o6
۲۵	۰/۰۰۰۷۷۵	۰/۰۱۴۲۲	t7
۲۶	۰/۰۰۲۶۲۵	۰/۰۰۷۱۹	o9
۲۷	۰/۰۰۰۱۶۱	۰/۰۰۲۹۵	t6
۲۸	۰/۰۰۰۸۷۶	۰/۰۰۰۲۴	o4
۲۹	۰/۰۰۰۳۶۲	۰/۰۰۰۹۹	o3
۳۰	۰/۰۰۰۰۶	۰/۰۰۰۰۴۴	s1
۳۱	.	.	s5
۳۱	.	.	s8
۳۱	.	.	s9
۳۱	.	.	w4
۳۱	.	.	w5
۳۱	.	.	w8
۳۱	.	.	w10

۷. نمره نهایی برای هر یک از عناصر ماتریس SWOT (قوت‌ها و ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها) به شرح جدول ۱۱ است:

جدول ۱۱. نمره نهایی هر یک از عناصر ماتریس

قوت‌ها	۰/۱۳۶۵۰۴
فرصت‌ها	۰/۳۶۵۰۰۴
ضعف‌ها	۰/۱۱۰۶۴۴
تهدیدها	۰/۰۵۴۵۰۹

۸. حال باید تعیین کنیم چه نوع راهبردی برای منطقه مناسب است و سمت‌وسوی راهبردهای ما به کدام سوست. برای تعیین وضعیت کلی راهبردهای منطقه، از ضریب نهایی هر بخش (SWOT) استفاده می‌کنیم. این محور شبیه دستگاه مختصات است. ضریب هر بخش را در محور مربوطه پیدا و به هم وصل می‌کنیم. شکلی ترسیم می‌شود که به هر طرف که کشیده‌تر و متمایل‌تر باشد، نشان‌دهنده وضعیت راهبردهای آن منطقه است.



شکل ۲. نمایش وضعیت کلی راهبردها به صورت شماتیک

طبق نتیجه به‌دست‌آمده، راهبردهای منطقه به راهبردهای تهاجمی نزدیک است و مسئولان باید سعی کنند از نقاط قوت و فرصت نهایت استفاده را ببرند و به سمت این راهبردها گام بردارند. استراتژی‌های به‌دست‌آمده برای هریک از راهبردها بدین شرح است:

### راهبرد تهاجمی (SO)

راهبردهای تهاجمی، که تمرکز بر قوت‌های درونی و فرصت‌های بیرونی استوار است، کمک می‌کند پدیده مطالعه‌شده از قوت‌های خود در جهت بهره‌مندی هرچه بیشتر از فرصت‌های مهیا شده‌اش از سوی محیط خارجی استفاده کند و به این شکل توانمندی‌ها و فرصت‌هایش را به حداکثر برساند. بدین ترتیب، مفهوم حداکثر-حداکثرسازی هر دو عامل مدنظر است. در این پژوهش، راهبردهای حداکثر-حداکثر بدین شرح است:

- بهره‌گیری از سیاست‌ها و استراتژی‌های حفاظت، آماده‌سازی و بهره‌برداری از میراث طبیعی و (با در نظر داشتن توسعه پایدار) در جهت عرضه جاذبه‌ها و عناصر با ارزش گردشگری شهرستان در کشور با استفاده از تبلیغات و برگزاری تورهای گردشگری با مقصد بندر انزلی؛
- جلب سرمایه و منابع مالی به منظور فعال‌سازی فرصت‌های شغلی در زمینه گردشگری؛
- ارائه خدمات گردشگری به مسافران با مقصدهای مختلف گردشگری در مسیر مواصلاتی شهرستان به منظور افزایش تعداد روزهای ماندگاری؛
- جذب گردشگر با ارائه خدمات و امکانات بهتر و با هزینه کمتر از مراکز جمعیتی اطراف (تهران و کرج) با استفاده از تبلیغات؛
- برگزاری برنامه‌های تور گردشگری ترکیبی با در نظر گرفتن جاذبه‌های گردشگری شهرستان و استان‌های مجاور مانند مازندران و اردبیل؛
- شناسایی و عرضه تنوع هنری و گردشگری شهرستان در راستای ماندگارسازی اقامت گردشگران؛
- بهره‌گیری از امکانات بندر و اسکله در راستای افزایش تورهای دریایی، هم برای جلب گردشگر و هم برای گردشگرفرستی به سایر مقاصد گردشگری؛
- فعال‌سازی و توجه بیش از پیش به بازارچه‌های مرزی در شهرستان به منظور جذب گردشگر و تبدیل شهرستان به مرکز پخش و توزیع عمده کالاهای وارداتی.

### راهبرد تنوع (ST)

این راهبرد از تقابل قوت درونی و تهدیدات بیرونی شکل می‌یابد. در این راهبرد، هر پدیده پویایی به‌طور طبیعی سعی دارد از نقاط قوت درونی خود جهت مقابله، کاهش، یا حتی رفع تهدیدات محیط خارجی استفاده کند. عناصر راهبردی این مجموعه در راستای این فرض پدید آمده و مجموعه را از طریق تأکید بر توانایی‌های درونی و ارتقای ظرفیت‌های آن، در کاهش و حذف تهدیدات خارجی و بیرونی، یاری می‌کند. به این ترتیب، در این راهبرد بر مبنای حداکثرسازی نقاط قوت درونی و حداقل رساندن تهدیدات خارجی، راهبردهای ممکن استخراج می‌شود که عمدتاً استراتژی‌های توسعه‌ای مبتنی بر ساماندهی وضع موجود برای این راهبرد توصیه می‌شوند. راهبرد تنوع بدین شرح است:

- بهره‌برداری عقلایی با محوریت توسعه پایدار گردشگری از عناصر و جاذبه‌های متنوع گردشگری شهرستان؛
- کنترل تورم و قیمت‌های نهادهای گردشگری و سرمایه‌گذاری برای بهره‌گیری و سودآوری بیشتر از فرصت‌های شغلی موجود؛
- سرمایه‌گذاری در سطح شهرستان‌های استان با هدف کاهش تنش هویتی با به‌کارگیری نیروی کار و مولد استان؛
- بهره‌گیری از تخصص نیروی کار در راستای شکل‌گیری صنایع مهم و اشتغال‌زا مرتبط با گردشگری؛
- استفاده و بهره‌گیری از زمینه‌های فرهنگی موجود برای پذیرا کردن گردشگران؛
- کنترل آلودگی‌های زیست‌محیطی صنایع و فعالیت‌ها در سطح شهرستان و استان؛
- بهره‌گیری از منابع گردشگری و تنوع فعالیت‌های گردشگری در راستای پایدارسازی درآمدهای گردشگری؛
- جلب گردشگر از شهرستان‌های مجاور؛
- کنترل و هدایت سیلاب در سطح شهرستان.

### راهبرد بازنگری (WO)

این راهبرد از تقابل ضعف‌های درونی و فرصت‌ها به وجود می‌آید. از دیدگاه راهبرد بازنگری، می‌توان این فرض را تبیین کرد که پدیده، با کاستن از محدودیت‌ها و نارسایی‌های داخلی‌اش، به دنبال افزایش بهره‌مندی‌اش از فرصت‌های موجود و پیشنهادی از سوی محیط بیرونی است. راهبردهای مطرح‌شده امکانات مذکور را در اختیار پدیده قرار می‌دهند. بدین معنی که با توجه به محوریت به حداقل رساندن نقاط ضعف درونی و استفاده از فرصت‌های محیط خارجی در جهت منافع پدیده، توصیه می‌شود از استراتژی‌های ترمیمی و حفاظتی استفاده شود. بنابراین، در استراتژی‌های بازنگری ضمن تأکید بر نقاط ضعف درونی، سعی بر آن است تا با بهره‌گیری از فرصت‌های بیرونی، پیشنهادها اساسی در جهت رفع نقاط ضعف فراروی نواحی توریستی شهرستان ارائه شود. راهبردهای بازنگری بدین شرح است:

- استفاده از سیاست‌ها و استراتژی‌های موجود در سطح کلان برای بهنگام‌سازی نگاه مدیران محلی به گردشگری؛
- جلب سرمایه‌گذاری در نواحی روستایی به منظور توسعه گردشگری روستایی؛
- جلب سرمایه‌گذاری‌ها دولتی و خصوصی در شهرستان از قطب‌های بزرگ جمعیتی؛
- هماهنگ‌سازی سازمان‌ها در رابطه با اهمیت گردشگری در سطح استان؛
- بهره‌گیری از سیاست‌ها و استراتژی‌های موجود برای جلب حمایت‌های دولتی و ارائه یارانه به این بخش؛
- بهره‌گیری از امکانات سازمان‌های گردشگری برای آموزش مهارت‌های گردشگری؛
- استفاده از امکانات و منابع مالی استان و گردشگری برای بالابردن تجهیزات تفریحی؛
- اتخاذ سیاست‌ها و قوانینی در راستای جلوگیری از آلودگی‌های چشم‌انداز؛
- هماهنگ‌سازی سیاست‌ها و استراتژی‌های گردشگری شهرستان با سیاست‌ها و استراتژی‌های گردشگری استان.

### راهبرد تدافعی (WT)

این راهبرد نیز از تقابل و تعامل ضعف‌ها و تهدیدها شکل می‌یابد. ویژگی این دسته از راهبردها دوجانبه است؛ بدین معنی که این راهبردها تلاش دارند که منابع موجود (انسانی- طبیعی، تکنولوژی و ساختاری) را به شکلی تخصیص دهند که به‌طور هم‌زمان هم باعث کاهش نارسایی‌ها و موانع درونی توسعه پدیده شوند و هم از میزان تهدیدها و خطرهای موجود در محیط بیرونی بکاهند. تدوین این دسته از راهبردها باید با دقت و خلاقیت بیشتری همراه باشد و به نکات بسیار دقیق‌تر و عمیق‌تری از تحلیل‌های پشتیبان متکی باشد. بنابراین، در این راهبرد محوریت به حداقل‌رسانی هر دو عنصر درونی و بیرونی تأکید شده و توصیه می‌شود از استراتژی‌های ترمیمی، حفاظتی، و تغییری استفاده شود. این راهبردها بدین شرح است:

- آموزش و ارتقای سطح علمی مدیران محلی و استانی در راستای برنامه‌ها و فعالیت‌های گردشگری با برگزاری دوره‌های تخصصی؛
- کنترل تورم و حمایت از روستاییان در راستای پایدارسازی درآمدهای روستاییان؛
- زمینه‌سازی‌ها و بسترسازی‌های فرهنگی، برای کاهش تنش‌های هویتی و جلب مشارکت و اتفاق مردمی و فرهنگی؛
- تبدیل نگرش و نگاه‌بخشی به گردشگری به نگاه سیستمی با محوریت توسعه پایدار؛
- استفاده از سرمایه‌های موجود برای تجهیز امکانات و خدمات گردشگری.

### نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر درصدد ارزیابی فعالیت‌های گردشگری شهرستان بندر انزلی با استفاده از روش چک‌لیست و ارائه راهکارهای مناسب با محوریت توسعه پایدار با استفاده از تکنیک‌های ANP و SWOT بود. از آنجا که تحقیق از نوع کاربردی بود، از روش توصیفی و تحلیلی بهره گرفته شد و براساس آمار و اطلاعات به‌دست‌آمده از پیمایش و منابع موجود تجزیه و تحلیل‌های لازم صورت گرفت. براساس یافته‌های حاصل از پژوهش، نتیجه گرفته می‌شود که تلفیق روش ANP با ماتریس SWOT فرایند برنامه‌ریزی را کاملاً به‌صورت مشارکتی و منطبق با خواست مردم و جوامع محلی مدّ نظر قرار می‌دهد.

براساس یافته‌ها در جدول ۱، ارزیابی تأثیرات فعالیت‌های گردشگری به روش چک‌لیست نشان می‌دهد که فعالیت گردشگری در شهرستان بندر انزلی پیامدهای اجتماعی، فرهنگی، و اقتصادی و محیطی متعددی را در پی داشته است. اگرچه تأثیر مثبت گردشگری بر شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی تأیید شده است، تأثیرات منفی آن بر محیط زیست منطقه نیز بسیار حائز اهمیت است. در ابعاد محیطی، تخریب و دست‌اندازی به حریم منابع طبیعی و تغییرات گسترده کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها به کاربری‌های مسکونی، تخریب مناظر و چشم‌اندازهای طبیعی و به‌طور کلی کاهش کیفیت محیط زیست منطقه مشاهده شد. به‌علاوه، از بین رفتن ارزش‌های سنتی جامعه محلی، کاهش انسجام و صمیمیت خانوادگی و اجتماعی، افزایش نرخ جرایم، افزایش شکاف و اختلاف درآمدی، فشار تقاضا بر خدمات و زیرساخت‌های عمومی و افزایش ازدحام و شلوغی در ابعاد اجتماعی و فرهنگی همگی نشان از نامطلوب‌بودن ماهیت توسعه گردشگری در این شهرستان دارد.

نتایج به‌دست‌آمده از مطالعات میدانی و پرسش‌نامه ضعف‌ها، قوت‌ها، تهدیدها، و فرصت‌هایی را که گردشگری منطقه با آن مواجه است استخراج کرد. عناصر ماتریس SWOT از طریق گروه دلفی و با تکنیک ANP وزن‌دهی و تجزیه و تحلیل شدند. بنابراین، با توجه به نتایج به‌دست‌آمده در شکل ۱، پاسخ سؤال دوم تحقیق «چه راهکارهای برای توسعه

پایدار گردشگری در شهرستان بندر انزلی مناسب‌اند؟» استفاده از راهبرد تهاجمی است و برای نیل به این مقصود باید استراتژی‌های زیر مدنظر مدیران شهرستانی و استانی قرار گیرد:

- بهره‌گیری از سیاست‌ها و استراتژی‌های حفاظت، آماده‌سازی، و بهره‌برداری از میراث طبیعی و فرهنگی (با توجه به توسعه پایدار) در جهت عرضه جاذبه‌ها و عناصر باارزش گردشگری شهرستان در کشور با استفاده از تبلیغات و برگزاری تورهای گردشگری با مقصد بندر انزلی؛
  - جلب سرمایه و منابع مالی به منظور فعال‌سازی فرصت‌های شغلی در زمینه گردشگری؛
  - ارائه خدمات گردشگری به مسافران با مقصدهای مختلف گردشگری در مسیر مواصلاتی شهرستان به منظور افزایش تعداد روزهای ماندگاری؛
  - جذب گردشگر با ارائه خدمات و امکانات بهتر و با هزینه کمتر از مراکز جمعیتی اطراف (تهران و کرج) با استفاده از تبلیغات؛
  - برگزاری برنامه‌های تور گردشگری ترکیبی با در نظر گرفتن جاذبه‌های گردشگری شهرستان و استان‌های مجاور مانند سرعین؛
  - شناسایی و عرضه تنوع‌های هنری و گردشگری شهرستان در راستای ماندگارسازی اقامت گردشگران؛
  - بهره‌گیری از امکانات بندر و اسکله در راستای افزایش تورهای دریایی، هم برای جلب گردشگر و هم برای گردشگرفرستی به سایر مقاصد گردشگری؛
  - فعال‌سازی و توجه بیش از پیش به بازارچه‌های مرزی در شهرستان به منظور جذب گردشگر و تبدیل شهرستان به مرکز پخش و توزیع عمده کالاهای وارداتی.
- به منظور توسعه گردشگری در شهرستان و برنامه‌ریزی در این زمینه و بهره‌مندی از مزایای متنوع این صنعت در کلیه سطوح، لازم است نیازها و الزامات توسعه این صنعت مورد توجه جدی قرار گیرد و موانع اثرگذار بر کندی روند توسعه صنعت گردشگری مرتفع شود. از جمله این الزامات مهم می‌توان به توسعه شبکه تبلیغات و بازاریابی، توسعه تأسیسات اقامتی و پذیرایی، آموزش و تربیت نیروی انسانی مورد نیاز این صنعت، فرهنگ‌سازی توسعه گردشگری، و بالابردن ظرفیت پذیرش گردشگر، بهبود وضعیت تسهیلات و خدمات گردشگری و تجهیزات و امکانات بهداشتی-درمانی اشاره کرد.

درنهایت، مرتفع کردن این نیازها، که در بسیاری موارد از جمله ضرورت‌های گردشگری مناطق مختلف کشور نیز به‌شمار می‌روند، سبب جلب و جذب گردشگران بیشتر، افزایش کمی و کیفی روند جریانات گردشگری، اقامت طولانی‌تر گردشگران و برخورداری ساکنان مناطق توریستی از منافع صنعت گردشگری می‌شود و می‌تواند زمینه‌ساز تسریع توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مناطق مختلف شود و در شهرستان بندر انزلی نیز زمینه دستیابی به توسعه پایدار را فراهم کند.

### کتاب‌نامه

۱. الوانی، مهدی؛ دهدشتی، شاهرخ (۱۳۷۳). **اصول و مبانی جهانگردی**، تهران: معاونت اقتصادی و برنامه‌ریزی بنیاد مستضعفان و جانبازان.
۲. الوانی، مهدی؛ پیرزخت، معصومه (۱۳۸۵). **فرایند مدیریت جهانگردی**، تهران: پژوهش‌های فرهنگی.
۳. امانی، محمد (۱۳۸۳). **اکوتوریسم یا گردشگری پاک**، ماهنامه دهاتی، ش ۱۲، ص ۱۵۸.
۴. پوروخشوری، سیده زهرا (۱۳۷۷). **ترویج توریسم پایدار در ناحیه ساحلی**، فصل‌نامه علمی محیط زیست، ش ۲۴، ص ۱۹۹.

۵. رضوی، مریم؛ علاقه‌بند، علیرضا (۱۳۸۶). کاربرد روش فرایند تجزیه و تحلیل شبکه ANP در آنالیز SWOT، تهران: دومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت استراتژیک.
۶. سازمان حفاظت محیط زیست (۱۳۸۸). پوشش گیاهی و حیات جانوری انزلی.
۷. سازمان میراث فرهنگی و گردشگری (۱۳۸۷). جاذبه‌های تاریخی و طبیعی انزلی.
۸. مرعشی، سید جعفر (۱۳۸۵). تفکر سیستمی و ارزیابی کارآمدی آن در اداره جامعه و سازمان، تهران: سازمان مدیریت صنعتی.
۹. مرکز آمار ایران (۱۳۸۵). سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان انزلی.
۱۰. منوری، مسعود (۱۳۸۶). ارزیابی تأثیرات زیست‌محیطی، انتشارات سازمان محیط زیست.
۱۱. مومنی، منصور؛ شریفی سلیم، علیرضا (۱۳۸۹). مدل‌ها و نرم‌افزارهای تصمیم‌گیری چندشاخصه، تهران: فر دانش.
12. Abdus Salam, M.; Lindsay, R. G.; Malcolm, C. and Beveridge, M. 2000. Eco-tourism to protect the reserve mangrove forest the Sundarbans and its flora and fauna; Anatolia. 2000; 56.
13. Alvani, Mahood & Pirzebakht, Masomeh, 2006, The process of tourism management, Tehran, Cultural Research
14. Amani, Mohammad 2003, The Clean Ecotourism or Tourism, Dehati, Vol.12, P. 8-15
15. Eliot, Jenifer. A 1999, an introduction to sustainable development in developing countries, Eftekhri Abdoulreza & Rahimi, Hossain, Institution of Rural Development in Iran.
16. Environmental Protection Agency of Gilan province, vegetation and animal life of Anzali, 1388
17. Erabi, Mahmood 2005, The Strategic Management of Tehran, Tehran, University of Tehran
18. Erabi. Mahmood & Parsaeiyan, Ali 2003, Perspective of tourism, Tehran, The office of cultural research
19. Gunn, Clare A. Tourism Planning, Basics, Concepts, Cases, Third edition, Tolyor & Francis 1994, PP, 85-101.
20. Inskip, Edward; Tourism Planning, An Integrated And Sustainable Development Approach; VNR Tourism And Commercial Recreation Series, New York, 1991, P:144, PP:339-342, P:351& 460.
21. Japan International Cooperation Agency "JICA". 2005. Integrated management for Anzali Wetland. Department of Environment of Iran. Tehran, 182 pp.
22. Jenkins, I.M 1995, Tourism & Policy, Routledge, Newyork, USA.
23. Michael, Hall 2000, Tourism Planing, Policies, Processes And Relationships, Pearson Education, London.
24. Miller, G. 2001, The development of indicators for sustainable tourism: results of a Delphi survey of tourism researchers, University of Westminster, 35 Marylebone Road. London. NW1515, UK.
25. Moufort, Martin 2003, Tourism & Sustainability, Routledge, London.
26. Papoli Yazdi, Mohammad Hossain & Saghaei, Mehdi, 2006, Tourism , Nature and Concepts, Tehran, Samt
27. Statistical Center of Iran, 1385.
28. The World Trade Organization
29. Weaver, David & Martin Operman 2000, Tourism Management, John Wiely & sons, Australia.